

Selçuk Üniversitesi
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi
Sayı 28, Sayfa 253 -272, 2009

OKULÖNCESİNDE ÖZEL GEREKSİNİM DUYAN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDEKİ UYGULAMALAR ve KARŞILAŞILAN SORUNLARIN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Taner Altun¹, Aysun Gülben²

¹Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı
taltun@ktu.edu.tr

²Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı
aysungulben@hotmail.com

ÖZET

Bu araştırmada, okulöncesi eğitimde özel gereksinime ihtiyacı olan çocukların tespiti, bu öğrencilerin eğitimine yönelik uygulanan yöntemler ve bu süreçte karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışma Trabzon ili merkez okulöncesi eğitim kurumlarında çalışan toplam 10 okulöncesi öğretmeni ile yürütülmüştür. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak nitel araştırma metotları içerisinde sıkça kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada, okulöncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli çocukların eğitimi (kaynaştırma) hakkındaki bilgileri, özel gereksinimli çocukların tespiti ve eğitimine yönelik görüşleri ve okul içi uygulamaları ile uygulamada karşılaşılan sorunlar incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca okulöncesi öğretmenlerinin, özel gereksinimli öğrenciler hakkındaki bilgi ve tutumları da ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler nitel araştırma yaklaşımında sıklıkla kullanılan, “sürekli karşılaştırma metodu” aracılığıyla analiz edilmiştir. Bu metodun gereği elde edilen verilerdeki benzerlikler ve farklılıklar belirlenerek, kategoriler oluşturulmuş ve gruplandırmalar yapılmıştır. Verilerin sunumunda bu gruplamalara yönelik temsili örnekler verilmiştir. Çalışma sonunda, öğretmenlerin çoğunluğunun özel eğitimle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve özel gereksinimli çocukların eğitimini desteklemek yönünden yetersiz kaldıkları ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen verilerin ışığında okulöncesinde özel gereksinimi olan öğrencilere daha etkili nasıl eğitim verileceği konusunda okul öncesi öğretmenlerine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okulöncesi eğitimi, özel gereksinimli çocuklar, sorunlar.

Selçuk Üniversitesi
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi
Sayı 28, Sayfa 253 -272, 2009

EVALUATION OF PRACTICES AND PROBLEMS IN EDUCATION OF PRE-SCHOOL CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATION NEEDS THROUGH THE VIEWS OF TEACHERS

Taner Altun¹, Aysun Gülben²

¹Karadeniz Technical University, Fatih Faculty of Education,
Department of Primary Education
Classroom Teacher Education Programme
taltun@ktu.edu.tr

²Karadeniz Technical University, Fatih Faculty of Education,
Department of Primary Education
Pre-School Teacher Education Programme
aysungulben@hotmail.com

ABSTRACT

This study aims to evaluate the processes of identifying pre-school pupils with special education needs, examine practical methods for their education and problems faced by teachers through views of pre-school teachers. The study was carried out with 10 pre-school teachers who work in the city of Trabzon. In this study semi-structured interview was used as data collection instrument. In the study, firstly pre-school teachers' levels of knowledge about education of pupils with special education needs were examined. Secondly, teachers' views about how to identify and educate those children were investigated. Finally, educational activities carried out in pre-schools for these types of children and problems faced during their education were examined. The study also attempted to examine teachers' perceptions and attitudes towards children with special education needs. Data obtained through semi-structured interviews were analyzed by employing constant comparison method within the frame of qualitative research. As the requirement of this method, similarities and differences in teacher responses were determined and then data was categorized and groups were formed. Tables and example quotations from teacher responses were used for data presentation. The findings of study illustrate that pre-school teachers participated into this study have lack of knowledge about special education needs and have limited skills and knowledge about educating children with special education needs. It is suggested that pre-school teachers should receive more effective education about special education during their initial teacher education and continuous professional support should be provided during their actual practices in schools.

Keywords: Pre-school education, special education needs, problems.

GİRİŞ

Bilindiği üzere tüm çocuklar fiziksel gelişim özellikleri ve öğrenme yetenekleri açılarından birbirlerinden farklılık gösterirler (Enç ve diğerleri, 1981; Kuzgun ve Deryakulu, 2004). Bazı çocukların boyları daha kısa iken bazıları daha uzundur; bazıları zayıfken bazıları şişman; bazıları daha kolay ve hızlı, bazıları daha geç ve güç öğrenirler. Ancak okul düzeyindeki çocuklar arasındaki bu farklılıklar fazla büyük değildir. Bu nedenle normal şartlarda çocukların büyük çoğunluğu sağlanan genel eğitim hizmetlerinden yararlanma konusunda ciddi problemlerle karşılaşmazlar (Kuzgun ve Deryakulu, 2004).

Özel gereksinimli olan çocuklar terimi, öğrenme ya da duyuşsal yetersizliği olan çocukları olduğu kadar zihinsel olarak üstün ya da özel yetenekli çocukları da içerisine alan kapsamlı bir terimdir (Eripek, 2002). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde özel gereksinimi olan çocuklar "çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey" olarak tanımlanmaktadır. (http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/ozel_yon_SON/ozelegitimyonnetmelikSON.htm).

Genel olarak bir çocuğun yetersizliğine bakılarak onun doğrudan özel gereksinimli çocuk olarak adlandırılması sonucuna ulaşamaz. Çocuğun durumunun çok yönlü olarak değerlendirilmesi gereklidir. Bu durumda çocuğun gereksinimlerinin karşılanmasında normal eğitim programlarının yeterli olup olmadığına bakılır. Eğer bu programların çocuğun gereksinimlerinin karşılanmasında yeterli olmadığına, bazı özel eğitim hizmetlerinin sağlanmasına gereksinim olduğuna karar verilirse o zaman çocuk özel gereksinimli çocuk olarak tanımlanabilir (<http://www.rehberogretmen.biz/ozel-gereksinimi-olan-cocuklar-ve-ozel-egitim>).

Özel gereksinimi olan çocuklar çoğunlukla gösterdikleri yetersizliklere göre zihinsel engelli, işitme engelli, otistik ya da öğrenme güçlüğü olanlar olarak gruplandırılmaktadırlar. Sucuoğlu ve Kargın (2006)'a göre bu tip çocuklardan bazılarını akranlarından ayırmak mümkün değildir, çünkü yetersizliklerini gösteren belli fiziksel özellikleri yoktur, bazıları ise dış görünüşleri, kullandıkları araçlar ya da çeşitli davranışları nedeniyle okul ortamında hemen fark edilirler. Bazı çocukların yetersizlikleri hafif olup sınıf ortamında çok fazla desteğe ihtiyaç duymazken, bazı çocukların yetersizlikleri çok ağırdır ve okul ve sınıf ortamlarında birçok düzenleme ve değişiklik yapılması gerekebilir. Tüm bu farklılıklarına rağmen özel gereksinimli çocuklar için ortak olan şey; bu çocuklar yasalarımıza göre akranları ile birlikte genel eğitim sınıflarında eğitim alma hakkına sahiptirler ve hepsi iyi düzenlenmiş öğretim ortamlarından ve yapılandırılmış eğitim programlarından faydalanmalıdırlar (s.76).

Günümüzde özel gereksinimli çocukları desteklemek ve eğitimlerini normal düzeye ulaştırmak için özel eğitimden yararlanılmaktadır. Özel eğitim,

çoğunluktan farklı olan ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek, topluma kaynaşmasını ve bağımsız üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir.” (Ataman, 2003:19). Bir başka deyişle özel eğitim; “Bedensel, duygusal, iletişimsel, zihinsel ve sosyal gelişimlerdeki özellikleri nedeniyle, normal eğitimden yararlanamayan bireylere özel yetişmiş elemanlar tarafından bir ekip çalışması anlayışıyla ve özel müfredat, farklı metot ve/veya özel eğitim materyalleri kullanılarak verilen eğitimidir” (Dunn, 1973 aktaran – Kulaksızoğlu, 2003:63). Özellikle son yıllarda özel eğitime, ilköğretimde olduğu gibi, okulöncesi eğitimde de önem verilmeye başlanmıştır.

Okulöncesinde özel eğitimin önemli parçasını oluşturan özel gereksinimli çocuklara, eğitim standartları bazında, normal çocuklardan farklı eğitim yöntemleri kullanılmaktadır. Ancak ortak olan, yine normal çocuğun öğrenmesi için hedeflenen becerilerin aynısının kazandırılmaya çalışılmasıdır. Özel gereksinimli çocukların fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal farklılıklarına rağmen, etkili öğretim yapan özel eğitim öğretmenlerinin çoğu, başarılı öğretmenlerin tümünün uyguladığı öğretim yöntemlerini uygular. Özel öğrenciler ve olağan öğrenciler için farklı öğretim yöntemleri yoktur. En azından benzerlikler farklılıklardan daha fazladır. Tüm özel eğitimciler öğretimi sistematik bir biçimde planlama, uygulama ve değerlendirme becerilerine sahip olmalıdır. Aynı şey tüm öğretmenler için de geçerlidir (<http://www.rehberogretmen.biz/ozel-gereksinimi-olan-cocuklar-ve-ozel-egitim>).

Özel gereksinimli çocuklar olarak adlandırılan çocukların kimisinin bedensel özellikleri ya da öğrenme yetenekleri, bu çocukların eğitiminde genel eğitimden farklı olarak bireyselleştirilmiş eğitim programlarını uygulamayı gerektirir (Ataman, 2003; 13). Bireyselleştirilmiş eğitim programı, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını, yapabilirlik becerisini göz önünde bulundurarak, eğitim programı içerisine dahil etmektedir. Bu programın geliştirilmesinde, kendi eksikliğinin farkında olan çocukların eğitimindeki olumlu-olumsuz etkileri en aza indirmek ve yaşatlarının gösterdiği davranışlarla, çevrenin beklentisini yüksek düzeyde göstermelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bireysel eğitim programının planlanmasında ve uygulanmasında en büyük sorumluluk öğretmene düşmektedir. Çünkü çocuğun yaşatlarının gerektirdiği davranışları, eğitime ve normal yaşantısına yansıtırken, yaşantısı içerisindeki benzerlikleri ve farklılıkları fark etmek eğitimcinin yapması gerekenler içerisinde bulunmaktadır. Ancak bu şekilde, öğretmen öğrencisine yardımcı olmaya çalışır ve çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurursa, bireysel eğitim programında hedeflenen amaçlara ulaşılır (Görsel ve diğerleri, 2003).

Özel eğitim alanında belki de en çok kullanılan kavramlardan biri de “kaynaştırma”dır. Kaynaştırma eğitsel bir kavramdır ve özel gereksinimli çocukların uygun öğretim desteğiyle normal eğitim sınıflarına yerleştirilmesi uygulamasıdır (Osborne ve Dimattia,1994 – aktaran – Batun ve İftar, 2007:11). Yönetmelikte kaynaştırma uygulamalarının temel ilkeleri açık olarak belirtilmiş olmasına karşın, bu model ülkemizde olması gerektiği şekilde halen uygulanamamakta; kaynaştırma genel olarak bu öğrencilerin sadece “akranlarının buldukları sınıflara yerleştirilmeleri” olarak kabul edilmekte, uygulamanın tüm sorumluluğu sınıf öğretmenlerine verilmektedir. Oysa kaynaştırma, öğrencilerin sadece “normal sınıflara yerleştirilmeleri” değildir, bunun tam tersine, temelinde bir felsefesi olan, karmaşık ve sürekliliği olan bir süreçtir (Sucuoğlu, 2006:6) Kaynaştırmanın amacı, özürli çocukların özürsüzlerle birlikte aynı kuruluş ve yerde ortama uyumlarını sağlamak; özel ihtiyacı olan çocukların bu ihtiyaçlarını karşılamak; gelişimleri için gerekli tüm hizmetleri yerine getirmek; okul dışındaki yardımcı kuruluşlarla işbirliği içinde kaynaştırma eğitimi vermektir (Karatepe, 1996:3). Kaynaştırma eğitimi, “özel gereksinimli çocuk” ya da” normal çocuk” içinde oldukça zor bir eğitim gibi görünse de, sonucunda beklenmedik başarıların sağlanacağı ve iletişim olarak her iki tarafında gelişeceği bir eğitimidir. Kaynaştırma çalışması, tek bir metoda bağlı olmayıp, değişik metotlar kullanılarak gerçekleştirilir. Belli bir çocuk için hangi metodu kullanacağınız, çocuğun dayanıklılığına, özür türüne, ihtiyaçlarına ve ayrıca ana-babasına, elde bulunan personele, programa ve toplum içindeki kaynaklara dayanmaktadır (Karatepe, 1996:5) Kaynaştırma uygulamalarında, özel gereksinimli çocuğun sınıfa uyum sağlayabilmesi çok önemlidir. Bu uyumun sağlanabilmesi için, normal çocuklarla kaynaştırma öğrencisinin iyi bir iletişim kurarak, etkileşim içerisinde olması temel amaçlar arasında olmalıdır.

Sınıfın kaynaştırma öğrencisini kabul eder bir atmosfer taşıması çok önemlidir. Diğer öğrenciler için sınıfta bulunan her türlü araç-gereçten kaynaştırma öğrencisi içinde mutlaka bulunması sağlanmalıdır. Öğrencinin günlük etkinliklere katılmasını sağlamak onun kendisini sınıfın bir bireyi olarak hissetmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca kaynaştırma öğrencisine yardımcı olması amacıyla normal akranları arasından gönüllü görevliler belirlemek de işe yarayacak uyarlamalardandır. Görevleri paylaştırırken farklı öğrencilere görev vererek normal öğrencilerin sıkılmasını engellemek önemlidir (Batu, 2007:10). Kaynaştırma programlarının odak noktası, öğrencilerin çevreleri ile etkileşimleri olduğuna göre, sınıf öğretmenin dersi ortamlarını da bu açıdan gözden geçirmesi ve gerekli uyarlamaları yapması önemli bir amaçtır. Bu amaca uygun olarak ele alınan temel konular, sınıf düzeni, öğrencilerin gruplandırılması şekilleri, öğretim materyalleri ve öğretim yöntemleridir (Erturan, 2003:320). Ancak özel gereksinimi olan çocuğun bulunduğu ortamlardaki fiziksel şartlar, uygulanan etkinlikler ve çocuklar arasındaki iletişim sağlanabilirse, istenilen davranışlar kazandırılır. Böylece özel gereksinime ihtiyacı olan çocukta başarılı bir eğitim-öğretim süreci gerçekleşmiş olmaktadır.

Özel eğitim ve genel eğitim biri biriyle sıkı sıkıya ilişkili, karşılıklı etkileşim halinde olan bir bütündür (Enç ve diğerleri, 1981:11). Bu nedenle, özel

gereksinime ihtiyacı olan çocuklar için, tek başına verilen genel eğitimin ya da tek başına verilen özel eğitimin, çocuğu olumlu yönde destekleyeceği söylenemez. Ersoy ve Avcı'ya (2001) göre 'özel gereksinimi olan bireylerin mümkün olan en erken dönemde, uygun eğitim ortamlarında, uygun yöntemler ve araç-gereçler kullanılarak desteklenmesi var olan kapasitelerini en üst seviyede kullanabilmeleri açısından önem arz etmektedir. Buna ek olarak, bu çocukların toplum tarafından kendilerinden beklenen rol ve sorumluluklar ile gelişimsel görevlerini yerine getirebilmeleri, kendilerine en uygun özel eğitim hizmetinden yararlanabilmelerine bağlıdır' (s.8).

Ülkemizde özel eğitim hizmetleri maalesef yeterli olmaktan hayli uzaktır. Milli Eğitim Bakanlığı 2004-2005 verilerine bakılacak olursa, ülkemizde okul çağında toplam 42.225 çocuk kaynaştırma eğitimi uygulamalarına katılmaktadırlar. Bu çocuklardan 28.258'i zihinsel engelli, 4302'si uyum güçlüğü olan çocuklar, 2350 işitme, 1893 görme yetersizliği olan çocuklar kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü okullarda eğitim görmektedirler. Yine aynı öğretim yılı verilerine göre toplam 6488 okulda kaynaştırma uygulamaları yürütülmektedir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006, s. 77).

Bu verilere bakıldığında ülkemizde okul çağındaki özel gereksinimi olan çocukların ancak %5 kadarına özel eğitim hizmetleri sağlanabilmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, okul öncesinde özel gereksinim duyan öğrencilerin eğitimindeki uygulamaları tespit etmek ve bu uygulamalar esnasında karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesini sağlamaktır.

Araştırmanın Önemi

Araştırma, okulöncesinde özel gereksinim duyan çocukların hangi tür eğitime tabii tutulduklarını öğrenmek ve okulöncesi öğretmenlerinin bu çocuklara olan bakış açılarını değerlendirmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma sayesinde okulöncesi öğretmenlerinin özel eğitim ve özel gereksinimli çocuklar ile ilgili bilgileri kontrol edilmektedir. Ayrıca yapılan araştırma hem öğretmenlerin hem de özel eğitim uygulamalarının olumlu ve olumsuz yönlerini belirleme açısından önem arz etmektedir. Araştırmanın okulöncesi öğretmenlerine ve yetiştiricilerine ışık tutacağı düşünülmektedir.

Veri toplama aracı ve süreçler

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımı kullanılarak uygulanmıştır. Araştırma 2007-2008 eğitim öğretim yılında Trabzon ili merkez okulöncesi eğitim kurumlarında çalışan toplam 10 okulöncesi öğretmeni ile yürütülmüştür. Bu 10 öğretmen, gönüllü bir şekilde araştırmaya katkıda bulunmuşlardır. Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat (görüşme) formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmaya katkıda bulunan öğretmenlere, yarı yapılandırılmış görüşme formu içerisinde 20 soru yöneltilmiştir. Elde edilen veriler nitel araştırmalarda sıkça kullanılan “sürekli karşılaştırmalı metot” (constant comparison method) ile analiz edilmiştir. Kayıt cihazına kayıt edilen öğretmen görüşmeleri daha sonra kâğıt üzerine dökülmüştür. Nitel araştırmaların geçerlilik ve güvenilirliği üç şekilde yapılmaktadır. Bunlar: yorumların katılımcılara sunulması, birden fazla veri toplama aracının kullanılması ve verilerin analizinin başka bir uzman tarafından yapılması. Her üçünün de yapılması ya da birinin yapılması nitel araştırmalar için yeterli olduğu ileri sürülmektedir (Ekiz, 2003; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu araştırma kapsamında, geçerlilik ve güvenirliliğin sağlanması amacıyla ham veriler ve analizleri başka bir araştırmacı tarafından da sistematik olarak incelenmiş olup aynı sonuca varılmıştır. Araştırmada elde edilen ham veriler araştırmanın çerçevesi dahilinde belli düzeyde azaltılmış ve araştırma sorularına aranan nitel veriler, kendi içlerinde karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiş, sınıflandırmalar yapılarak kategoriler oluşturulmuştur. Analiz sonuçları gerektiği yerde tablo şeklinde sunulmuş ve buna destek olması amacıyla katılımcıların görüşme kayıtlarından elde edilen alıntılara yer verilmiştir.

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle elde edilen verilerin analizleri ve bulgularına yer verilecektir.

Öğretmenlere Ait Geçmiş Bilgiler

Araştırma kapsamında, Okulöncesi öğretmenlerine yönelik hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu A bölümü içerisindeki sorular, araştırmaya katkıda bulunan öğretmenler hakkında ön bilgileri elde etmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. A bölümündeki sorular aracılığıyla öğretmenlerin cinsiyetleri, mesleki deneyimleri, mezun oldukları okul ve alan ile ilgili hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılıp katılmadıkları ile ilgili veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerle ilgili ön bilgilerin edinilmesi araştırma içerisinde elde edilecek veriler ve yapılacak olan incelemeler açısından önemlidir. Mülakatlar esnasında düşüncelerini açıkça belirten katılımcıların önceki mesleki deneyimleri, geçmiş yaşantı ve tecrübeleri, araştırma ile ilgili cevapları aranan soruların yanıtlanabilmesi açısından yardımcı olacak ve araştırmanın güvenirliliğine katkıda bulunacaktır.

Tablo 1’de araştırmaya katılan okulöncesi öğretmenleriyle ilgili ön bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretmenlerle ilgili ön bilgiler

Öğretmen kodu	Cinsiyet	Hizmet Yılı	Mezun olduğu okul	Hizmet İçi Eğitim Kursuna Katıldı mı?
Ö1	K	11	KTÜ Giresun Eğt. Fak.	Hayır
Ö2	K	6	Selçuk Üni. Eğt. Fak.	Evet
Ö3	K	6	Selçuk Üni. Eğt. Fak.	Hayır
Ö4	K	4	Pamukkale Üniversitesi	Evet
Ö5	K	21	Gazi Mesleki Eğt. Fak.	Evet
Ö6	K	17	Gazi Mesleki Eğt. Fak.	Evet
Ö7	E	3	KTÜ Fatih Eğt. Fak.	Evet
Ö8	K	3	KTÜ Fatih Eğt. Fak.	Evet
Ö9	K	5	Selçuk Üni. Eğt. Fak.	Evet
Ö10	K	8	Açık Öğretim Fak.	Evet

Araştırmaya katılan okulöncesi öğretmenlerinin hizmet yılları incelendiğinde 3 ile 21 arasında değişmekte olup, hizmet yılı ortalaması 8.4 olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma kapsamında Ö7 ve Ö8 (3 hizmet yılı) en az mesleki deneyimi olan öğretmenler, Ö5 (21 hizmet yılı) ise en fazla mesleki deneyimi olan öğretmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Mutlaka bu öğretmenlerin deneyimlerinin sunulması ve görüşlerinin karşılaştırılması araştırmanın niteliği açısından önemli bir yer tutacaktır.

Araştırmada bulunan 10 öğretmenin tamamı 4 yıllık eğitim fakültesinden mezun olduğunu doğrulamış ve bunlardan sadece 1 öğretmen (Ö10) Açık Öğretim fakültesini okuduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılan toplam 10 öğretmenin 8’i (%80) mesleklerini icra ettikleri süre boyunca kendi alanları ile ilgili çeşitli hizmet içi eğitim etkinliklerine (seminerler, kurslar...) katıldıklarını belirtmişlerdir. Yapılan mülakatlarda elde edilen verilere göre, öğretmenlerin çoğunluğu hizmet içi eğitim kurslarına oldukça ilgi göstermektedirler. Katılımın en çok olduğu hizmet içi eğitim faaliyeti drama iken, en az katılımı da Çoklu Zeka Kuramı etkinliği oluşturmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak son yıllarda en çok katılımı sağlayan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin başında drama bulunmaktadır sonucuna varılabilir. Görüldüğü üzere öğretmenlerin okul öncesinde özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların eğitime yönelik bir hizmet içi eğitim faaliyetine katıldıklarından bahsetmemişlerdir.

Özel Eğitim ile ilgili Öğretmen Görüş ve Tutumları

Araştırmaya katkı sağlayan okul öncesi öğretmenlerine hazırlanan mülakat formunun B bölümündeki yarı yapılandırılmış sorularla, öğretmenlerin özel

eğitim hakkındaki kişisel görüş ve düşünceleri hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. B bölümündeki sorularla öğretmenlerin “özel eğitim” kavramı, özel eğitimin yeri ve önemi hakkındaki bilgi düzeyleri ölçülmek istenmiştir. Daha sonra öğretmenlerin kendi bakış açılarını öğrenmek amacı ile öğretmenlerden Türkiye’de özel gereksinimi olan çocuklara yeterince ilgi gösterilip – gösterilmediği, ailelerin bu çocuklara nasıl baktığını kendi gözlem ve deneyimleri sonucunda değerlendirmeleri istenmiştir.

B bölümünde sorulan bu soruların devamı olarak öğretmenin kendisini de değerlendirmesi “özel eğitim konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusu ile bir bütünlük sağlamıştır. Böylece öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara yaptıkları uygulamalarda kendine olan özgüveni ortaya çıkması olmaktadır.

Tablo 2. Öğretmenlerin özel eğitim tanımı ve özel eğitim hakkındaki görüşleri

Öğretmenler	Yaşının üstünde ya da altında özelliklere sahip olan öğrenciler	Öğrencinin tek bir öğretmenden eğitim alması	Grup dışında kalan öğrenciler	Öğrencileri desteklemek için verilen eğitim	Farklı davranışlar gösteren öğrencilere verilen eğitim	Özel eğitim konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?
Ö1		✓				Hayır
Ö2				✓		Araştırıyorum/Kısmen
Ö3		✓				Araştırıyorum/Kısmen
Ö4	✓					Hayır
Ö5			✓			Hayır
Ö6					✓	Hayır
Ö7			✓			Hayır
Ö8					✓	Araştırıyorum/Kısmen
Ö9	✓					Hayır
Ö10	✓					Evet

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere B bölümü içerisinde, katılımcı okulöncesi öğretmenlerine öncelikle “özel eğitim nedir?” sorusu yöneltildiğinde, katılımcıların özel eğitimin tanımı konusunda mutabık olamadıkları dikkati çekmektedir. Özel eğitimin tanımını yaparken katılımcıların net bir ifade kullanmaması ve farklı tanımlar yapması, özel eğitim kavramının, öğretmenler tarafından yeterince algılanmadığını/ anlaşılamadığını göstermektedir. Buna rağmen katılımcılardan bazılarının (Ö4, Ö9, Ö10) yaptıkları tanımlar içerisinde, en çok ifade edilen tanım “Yaşının üstünde ya da altında özelliklere sahip olan öğrencilere verilen eğitim” diyerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca katılımcılardan (Ö2) de özel eğitimi, “çocukları desteklemek için verilen eğitim” şeklinde açıklamıştır. Yapılan tutarsız tanımlarda dikkati çeken önemli noktalardan biriside, öğretmenlerin özel eğitimi tek bir tanım içerisinde birleştiremedikleridir.

Tablo 2’de görüldüğü üzere katılımcılara yöneltilen sorular içerisinde “özel eğitim konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda oldukça ilginç verilere ulaşılmıştır. Katılımcı 10 öğretmenden, 6’sı özel eğitim konusunda kendisini yeterli görememektedir. Bundan yola çıkarak, okulöncesi öğretmenlerinin sınıflarında özel gereksinimli çocuklar bulunmasına rağmen, okulöncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli çocukların performanslarını anlayabilecek yeterliliğe, onların ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek bilgiye sahip olamadıklarını söyleyebiliriz. Ayrıca katılımcı öğretmenlerden 3 tanesi (Ö2, Ö3, Ö8) özel eğitim konusunda araştırma yaparak, kendilerini yetiştirmeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler “ülkemizde özel eğitime yeterince önem veriliyor mu?” sorusuna olumlu ve olumsuz cevap vermişlerdir. Katılımcı öğretmenlerin yarısı bu soruya evet derken diğer yarısı ise ülkemizde henüz özel eğitime gereksinim duyan çocukların eğitimine yeterince önem verilmediğini ifade etmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“İlerleyen zamanlarda, ilerleyen yıllarda bu konu üzerinde daha çok durulduğu için velilerin özellikle önem verdiğini görüyorum ben son birkaç yıldır. Rehabilitasyon merkezleri olsun, kaynaştırma eğitimi kapsamında birçok yere müracaat ediyor yani.” (Ö4).

“Daha önceki yıllarda kesinlikle gösterilmiyor derdim fakat şu son 4-5 yıldır devletinde desteklemesiyle rehabilitasyon merkezlerine giden öğrencilerle bu önem ve gereksinime değdiğine inanıyorum.”

Ayrıca Türkiye’de özel gereksinimi olan çocuklara yeterince ilgi gösterildiği ile ilgili kararsızlık içinde kalan öğretmenler olduğu da görülmüştür. Bu konudaki kararsızlığını Ö1: *“Yani yeterince ilgi gösterilmiyor. Kısmen diyeyim okullar var ama ne derece doğru onu bilmiyorum.”* şeklinde belirtmiştir.

Türkiye’de özel gereksinimi olan çocuklara gösterilen ilgide -olumsuz ve kararsız- kalan öğretmenleri bir bütün olarak düşünürsek, negatif yönde bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Buradan yola çıkarak öğretmenler özel eğitimin Türkiye’de tam olarak yaygınlaşmadığı ve algılanmadığı için özel gereksinimli çocuklara da yeterince ilgi gösterilmediğini düşünmektedirler sonucuna varılabilir.

Buna ek olarak konuyu daha derinlemesine tartışmak amacıyla araştırmaya katılan öğretmenlere özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuklara yönelik ailelerin bakış açılarını da değerlendirmeleri için açık uçlu sorular yöneltilmiştir.

Bu soruya verilen cevapların analizi Tablo 3’te verilmektedir.

Tablo 3. Ailelerin özel gereksinimli çocuklara olan bakış açısı

Öğretmenler	Bilinçli	Bilinçsiz	Kabulleniyorlar	Ret Ediyorlar	Kararsız
Ö1					✓
Ö2	✓				
Ö3		✓	✓		
Ö4	✓				
Ö5	✓		✓		
Ö6	✓		✓		
Ö7					✓
Ö8		✓		✓	
Ö9		✓		✓	
Ö10				✓	

Mülakatlar esnasında ailelerin özel gereksinimli çocuklara olan bakış açısı ile ilgili yönelttilen sorularda, aileler bilinçli davranıyor, bilinçsiz davranıyor, ret ediyor, kabulleniyor şeklinde cevaplayan ya da bu konu ile ilgili kararsızlık gösteren öğretmenler çıkmıştır. Özellikle aile bakış açısını yansıtmaması açısından Ö5 ile yapılan görüşmede kendi ailesinde böyle bir durumun var olması ve birebir yaşamış olmasından dolayı kendi bakış açısını anlatması araştırma ile ilgili değişik durumların var olduğunu göstermiştir. **Ö5:** görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“Bir kere var olduğu tabi ki, özel durumu olan çocuklar başlı başına bir sorun, kolay değil. Diğer çocuklar hemen konuşuyor, yürüyor, bir iki sene sonra kendini ifade edebiliyor ama bu çocuklar öyle değil. Sürekli büyümeyen, çok yavaş büyüyen her konuda, yani beceri konusunda, algılamada, toplumdaki varlık konusunda ama şu da bir gerçek, “benim kardeşim grubun diyelim 10-15 yaş gerisinde olan zeka becerisindeydi. Mesela o altına yapardı, yürüyemezdi, düşerdi, konuşamazdı, kendi başına kaldığı zaman korkardı. Ama biz onu hep sokağa çıkardık. Yürüyemiyor, düşüyor, kalkıyor, bir yerleri yaralanıyor. Hayır biz onu götürüyorduk. Şu an eskiden görenle, şimdi gören bu muydu diyor? O kadar değişti ki, şuan sadece konuşmasında tam bir telaffuz yok ama dili dönmüyor. Mesela “aba” diyor “abla” la’ya dönemiyor belki ama bunun yanında bütün evin işini yapıyor, gayet düzgün giyiniyor, çok güzel müzik kulağı var, bütün her şeyi yapabiliyor. Çok iyi gelişti.”

Bu alıntıda Ö5 kendi yaşantısından örnek vermiş ve buna dayanarak Türkiye’de özel gereksinime ihtiyaç duyan öğrencilere yeterince ilgi gösterildiğini ve bu ilginin çocuklar üzerinde olumlu yönde katkı sağladığını belirtmiştir. Bu konuda Ö3 ise olumsuz fikir beyan etmiştir. Verdiği cevapta Ö3: “Görmemezlikten geliyorlar. Normal olarak görüyorlar yaşı küçük olduğu için çocuktur diyorlar önemsemiyorlar sonra, yaş ilerledikçe pişman oluyorlar.” şeklinde ailenin bilinçsiz ve kabullenmeyen tavrını dile getirmiştir.

Yine aynı konuda Ö7 ise: “ ... burada kendilerinde varken iyi bakıyorlar, ama normal çocuklarının sınıflarında böyle bir özel eğitim gerektiren öğrenci olduğunda, anlayışla karşıladıklarını pek söyleyemem yani kendi çocuklarında olduğunda iyi ama başkasının çocuğu olduğunda ‘ neden benim çocuğumun sınıfında’ diye bir yaklaşımla geliyorlar yanımıza.” diyerek ailelerin kendi çocuklarının özel gereksinimli olmaları durumunda iyi bir niyete sahip olduklarını söylemiştir. Yalnız özel gereksinimi olan çocukla herhangi bir bağlarının bulunmadığı zamanlarda, çevrede görmek istemeyip olumsuz yaklaştıklarını söylemişlerdir. Burada ailelerinde aslında bir kararsızlık içerisinde oldukları sonucuna varılabilir.

Özel Gereksinimi Olan Çocuklara Yönelik Yapılan Eğitim Uygulamaları ve Karşılaşılan Sorunlar

Araştırmaya katılan okulöncesi öğretmenlerine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun C bölümünde öğretmenlere çalıştıkları kurum içerisinde, özel gereksinimli çocukların tespiti, gelişim alanlarına yönelik hazırlanan çalışmalar, uygulanan etkinlik örnekleri ve kaynaştırma eğitimine yönelik yapılan uygulamalar hakkında açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu soruların yöneltilmesi ile araştırmaya katkıda bulunan öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara yönelik tutumlarını, hem kendi bakış açılarıyla hem de çocukların verdikleri tepkileri değerlendirerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Aşağıdaki tabloda özel gereksinimli çocuklara yapılan uygulamalara yönelik bazı sorular verilen cevaplardan elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 4. Özel gereksinimi olan çocukların tespiti ve uygulaması

Öğretmenler	Sınıfınızda özel gereksinime ihtiyacı duyan çocuklar varmı?	Özel gereksinimli çocukları nasıl tespit ediyorsunuz?	Özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarına yönelik çalışmalar hazırlıyor musunuz?
Ö1	✓	Davranış Ortamlarında	Hayır
Ö2	✓	Anormal Davranışlarından	Hayır
Ö3	✓	Sosyal Ortamdaki Davranışlarından	Evet
Ö4	✓	Anormal Davranışlarından	Evet
Ö5	---	Grubun Dışında Kalırlarsa	---
Ö6	✓	Önceden Tespit Edilmiş Oluyor	Hayır
Ö7	✓	Farklı Davranışlarından	Evet
Ö8	✓	Sınıftaki Davranışlarından	Evet
Ö9	---	Önceden Tanısı Yapılmıştır	---
Ö10	✓	Davranışları Gözlemleyerek	Evet

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin 8'inin sınıfında özel eğitime gereksinim duyan öğrenci bulunmaktadır. Burada dikkati çeken önemli noktalardan birisi, katılımcılara

yöneltilen “Özel gereksinimli çocukları nasıl tespit ediyorsunuz?” sorusuna 10 öğretmenden 8’si (%80) “davranışlarından” cevabını vermiş olmalarıdır. Öğretmenler özel gereksinimli çocukların tespitinde ortak düşünceleri olan -davranışları- sosyal ortamdaki davranışları, anormal davranışları, farklı davranışları... vb. diyerek çeşitlendirmiştir. Böylece ‘okulöncesi öğretmenlerinin geneli, özel gereksinim duyan çocukların tespitinde “gözlenebilir davranışların” önemli olduğu konusunda hemfikirdir’ sonucuna varılabilir. Bunun yanı sıra, 2 katılımcı öğretmende (Ö6, Ö9) özel gereksinimli çocukların tespitinin, daha önce eğitim aldıkları rehabilitasyon merkezlerinde çeşitli testlerle uzmanlar tarafından tanılarını yapılmış olup, sonrasında okula getirildiklerini dile getirmiştir.

Görüldüğü gibi öğretmenler özel gereksinimli çocukları tespit ederken, sadece çocukların davranışlarını gözlemlemekte ancak onları herhangi bir teste ya da uygulamaya tabii tutmamaktadırlar. Bu bulgu öğretmenlerin çoğunun bu konuda yetersiz bilgiye sahip olduklarını gösteren en önemli işaretlerden birisidir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere önceki sorulara ek olarak, yöneltilen “Özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarına yönelik çalışmalar hazırlıyor musunuz?” sorusuna 5 öğretmen evet derken 3 öğretmen hayır cevabını vermiştir. Bu soruya **Ö3**: *Elimden geldiği kadar hazırlamaya çalışıyorum. Klasik etkinliklerden birini söyleyeyim hikâye tekrarı şeklinde. Otistik öğrencim var, konuşsun diye sınıfta kendini ifade etsin diye, birkaç kez anlattığım hikâyeyi özellikle onun eline verip, beraber tekrar ediyoruz ki aynı cümleleri kendide söylesin diye. Bir süre sonra, ilk başta yapamıyor işte %10 unu tekrar edebiliyor, aynı hikâyeyi bir süre sonra kendi kendine serbest zamanda anlattığını gördüm.*” şeklinde hazırladığı etkinlikleri açıklarken, **Ö6** ise: *“Rehabilitasyon merkezlerinden geldikleri için özel olarak hazırlamadım. Onları genelde sınıfa kaynaştırmaya yönelik hazırlıyorum ama yaptıkları çalışmaları şöyle değerlendiriyorum. Onları mecburi tutmuyorum, belli şeyleri daha esnek sağlıyorum, o gün ki sınıf etkinliğini daha basit düzeyde tutuyorum.*” şeklinde düşüncesini dile getirerek bu konuda farklı etkinlikler hazırlamadığını ifade etmiştir.

Buradan da anlaşıldığı gibi, katılımcı öğretmenlerin sadece yaklaşık %50’si özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarına yönelik çalışmalar hazırlamaktadır. Bu şekilde de özel gereksinimli çocukların eğitimleri adına ne yönde bir katkı sağlanacağı ve gelişimlerini ilerletecekleri tartışma konusu olmaktadır.

Çalışmada katılımcı öğretmenlere ailelere yönelik yapılan faaliyetlerinin olup olmadığı, katılımın ne oranda olduğu ve yapılan uygulamaların sonrasındaki tutum ve algılarını içeren sorular da yöneltilmiştir. Tablo 5’te katılımcı öğretmenlerin ailelere yönelik yaptıkları uygulamaların sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 5. Özel gereksinimi olan çocuklara yönelik yapılan aile katılım çalışmalarını hakkındaki görüşler

Öğretmenler	Özel Gereksinime İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Aile Katılımı Çalışması Yapıyor musunuz?	Ailelerin Katılım Düzeyi Ne Orandadır?	Yaptığımız Etkinlikler ve Çalışmalar Doğrultusunda Ailelerin Tutumları ve Algıları Ne Yöndedir?
Ö1	Hayır	Yüksek	Pozitif
Ö2	Evet	Kısmen	Pozitif
Ö3	Evet	Yüksek	Pozitif
Ö4	Evet	Yüksek	Pozitif
Ö5	----	----	-----
Ö6	Hayır	Kısmen	Pozitif
Ö7	Evet	Kısmen	Negatif
Ö8	Evet	Kısmen	Negatif
Ö9	----	----	-----
Ö10	Evet	Yüksek	Pozitif

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, katılımcı öğretmenlerin yarısından fazlası (6 öğretmen) özel gereksinime ihtiyacı olan çocukların ailelerine yönelik katılım çalışmaları yaptıklarını söylemişlerdir. Burada dikkati çeken önemli noktalardan bir tanesi, C bölümünde katılımcı öğretmenlere yöneltilen “özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarına yönelik çalışmalar hazırlıyor musunuz?” sorusuna öğretmenlerin sadece yarısı “evet” diyerek yanıt vermesine karşın, “özel gereksinime ihtiyacı olan çocuklara yönelik aile katılımı çalışması yapıyor musunuz?” sorusuna yarısından fazla öğretmenin (6 öğretmen) “evet” yanıtını vermesidir. Katılımcı öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarına yönelik daha az çalışmalarda bulunurken, ailelere hazırlanan uygulamalarda daha fazla bir çalışma sarf etmeleri oldukça tezat bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Buradan yola çıkarak, öğretmenlerin ‘özel gereksinimli çocukların ailelerine yönelik çalışmalara, çocukların gelişim uygulamalarından daha fazla önem vermektedir’ sonucuna varılabilir.

Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar ve Öğretmenlerin Çözüm Önerileri

Araştırmanın son bölümünde özel gereksinimli çocukların eğitimi sırasında karşılaşılan sorunlara yönelik sorulara cevaplar aranmıştır. Katılımcı öğretmenlere yöneltilen soruların ilkinde, “Yaptığımız uygulamalar esnasında

hangi tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz?” bulunmaktadır. Katılımcıların uygulamalar sırasında karşılaştıkları sorunlar Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6. Özel gereksinimli çocuklara yapılan uygulamalar sırasında karşılaşılan sorunlar

Karşılaşılan Sorunlar	Öğretmenler	f
Öğrencilerin davranış bozuklukları ve öğretmenin bunlarla başa çıkamaması	Ö2,Ö4,Ö5, Ö8,Ö10	5
Öğrenciden geri dönüt alınamaması	Ö1,Ö3,Ö6,Ö8	4
Normal öğrencilerin, özel gereksinimli çocuğu kabullenememesi	Ö3,Ö4,Ö6,Ö8	4
Öğretmenin zamanı iyi planlayamaması	Ö1,Ö6,Ö8	3
Velilerin ilgisizliği	Ö7	1

Tablo 6’da görüldüğü üzere, katılımcı öğretmenlerin sıklıkla karşılaştığı sorunlar genel olarak 5 kategori altında tespit edilmiştir. Karşılaşılan bu problemlerle ilgili bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

Mutlaka çocuklar arasında kıskançlık, rekabet oluyor ve iki tarafa da aynı sevgi ve ilgiyi göstermek durumunda kalınca oldukça zorlanıyorum.”(Ö2).

“Şimdi onun ilgi süresi kısa ve temas kurmadığı için sınıfın düzeni her şeyde bozuluyor bütün etkinliklerde, Normaldeki şeyde sistemli ve düzenli eğitim akıp gidiyor, bunda devamlı eğitim arada bölünüyor, öbür çocuklarda çok zorlanıyor onlara da hak vermeye gayret göstermeye çalışıyorum. İşte o da mümkün olduğunca uyarılarla, tepkilerle...”(Ö6)

“Hani bireysel eğitim veremiyorum onlara çünkü bu sefer sorun oluyor hepsi aynı anda olduğu için. Ne gibi kaynaştırma sorunu oluyor, yani dediğim gibi çocuklar sorun yapıyor ama bir de verdiğim eğitimi çocuk kabul etmiyor bazen tepki göstermiyor, hani konuşmak istemiyor, hani en basitinden bir hikaye tamamlama etkinliği yaparken çocuk sadece susmayı tercih ediyor. Yani iletişim sorunu yaşadığımız için kimi öğrencilerle o yüzden sorun oluyor.”(Ö8).

“Bu çocuklarla yaptığımız uygulamalarda dediğim gibi yani velilerden yana sıkıntımız mevcut, yani sınıfta olan bu özel eğitim gereksinimine ihtiyaç duyan çocuklar diğer veliler tarafından pek hoş karşılanmıyor.”(Ö7)

Tablo 6 ve öğretmenlerin görüşme alıntılarında da anlaşılacağı üzere araştırmaya katılan okulöncesi öğretmenleri karşılaşılan en büyük sorunun özel gereksinimli çocukların göstermiş oldukları davranış bozukluklarıyla başa çıkmada öğretmenlerin yetersiz kalmasını göstermişlerdir. Daha öncede

tartışıldığı üzere okulöncesi öğretmenleri bu tip öğrencilerin göstermiş olduğu davranış bozukluklarını düzeltme veya bu öğrencilerin sınıfa uyumunu sağlama (örn. diğer öğrencilerin özel gereksinime ihtiyacı olan çocukları kabullenmesi gibi) konusunda yeterli bilgi ve donanıma sahip değildirler. Öğretmenler kendilerince bazı çalışmalar yapmalarına rağmen görüldüğü üzere yaptıkları bu çalışmaların etkililiği konusunda da öğrencilerden geri dönüt alamamaktadırlar. Diğer bir deyişle kendilerince geliştirdikleri metotlar özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitiminde başarılı olmamaktadır. Bütün bu bulgular okulöncesi öğretmenlerinin meslek öncesi eğitim süreçlerinde özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların eğitimi konusuna daha fazla eğilmeleri veya bu konuda daha etkili eğitim almaları gerektiği noktasını ön plana çıkarmaktadır.

Özel gereksinimli çocukların eğitiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak diğer bir soru da, “Karşılaştığınız sorunlara yönelik nasıl bir çözüm bulma yoluna giriyorsunuz?” şeklindedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, karşılaştıkları sorunlara karşı verdikleri çözüm önerileri Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7. Öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ile ilgili çözüm önerileri

Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri	Öğretmenler	f
Normal öğrenciler ile işbirliği içerisine girilmesi	Ö2,Ö3,Ö4,Ö10	4
Rehberlik servislerine yönlendirilmesi	Ö4,Ö7,Ö8	3
Etkinlik sürecine ailenin de dahil edilerek, aile ile görüşülmesi	Ö6,Ö7,Ö8	3
Özel gereksinimli çocuğa işlenen derslerin tekrar anlatılması	Ö1	1

Görüldüğü üzere öğretmenlerden genel olarak 4 farklı çözüm önerisinde bulunmuşlardır. Özel gereksinimli çocuklarda karşılaşılan sorunların çözümlerine yönelik, **Ö2:** “Bunun için ben etkinlikler sırasında öğrenciler arasında bir grup lideri seçiyorum ve artık kendiniz yapabilirsiniz diyorum elbette onları gözlemliyorum ama bu fırsatları kaynaştırma öğrencilerimle ilgilenerek geçiriyorum.” derken, **Ö4:** “Bunun için ben rehberlik servisi ile işbirliğine girmiştım. Yine farklı yöntemlerle çocuklarla işte konuşarak, ederek yani, yaparak-yaşayarak bunu çözmelerini sağlamaya çalışmıştım.” şeklinde açıklamıştır.

Yarı-yapılandırılmış mülakat formunun son bölümünde öğretmenlerin özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların ailelerine yönelik önerilerine yer verilmiştir. Öğretmenlerin bu konudaki önerilerden bazı alıntılar aşağıdaki gibidir:

“Çocuklarıyla özellikle ilgilenenler diğer çocukların anneleri 10 dakika ilgileniyorsa özel eğitim gerektiren çocukların anneleri 20 dakika ilgilenenler. Özelliğiyle olsun, kitaplarıyla olsun, yaptıkları küçük şeyler aslına çok önemli anne baba bunun farkında olmayabilir. Tek çizgileri bile bir adım ileriye gittiği zaman, aa güzel

oldu diyerek ödüllendirmeleri lazım, mutlaka ilgilenmeleri gerekiyor.” (Ö1).

“Oldukça sabır isteyen bir durum olduğu için ailelerin kendilerini çocuklarıyla beraber en baştan yetiştirmeleri gerektiğinin bilincine vararak ellerinden geldiğince çocuklarına yardımcı olmaları gerektiğini düşünüyorum.” (Ö2).

“Zamanında tespit edilip, tedaviye başlanmasını, onların dışlanmamasını, herkesin başına gelebilecek bir olay olduğunu bilmelerini ve olağan bir şekilde karşılamayı isterim.” (Ö5).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar özetlenerek, bu bulgulara yönelik çözüm önerileri sunulacaktır.

Sonuçlar

Okulöncesi eğitimde özel gereksinimli çocukların tespiti, bunlara yönelik yapılan uygulamalar ve karşılaşılan sorunlar hakkında 10 okulöncesi öğretmenin katılımıyla yürütülen bu çalışmada elde edilen verilerin analiziyle önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar şunlardır:

- Öğretmenlerin özel eğitimin tanımı konusunda birbirlerinden farklı yanıtlar vermesi ile bu konuda mutabık olamadıkları görülmüştür. Özel eğitimin tanımı konusunda tutarsız yanıt veren öğretmenlerin, özel gereksinimli çocukların eğitimlerini desteklemek yönünde yetersiz kaldıkları ortaya çıkmıştır.
- Araştırmada elde edilen bulgulara göre, Türkiye’de özel gereksinimi olan çocuklara yeterince ilgi gösterilip, gösterilmediği konusunda öğretmenler kararsız bir düşünceye sahiptirler.
- Araştırma bulgularına göre, öğretmenler ailelerin özel gereksinimli çocuklara olan bakış açısında, bazılarının bilinçli olmalarına rağmen büyük bir kısmının ise bilinçsiz davrandıklarını düşünmektedirler.
- Öğretmenler ailelerle ilgili değerlendirmelerinde; ailelerin özel gereksinimli çocukları anlayışsız bir yaklaşım izleyerek, bilinçsiz bir şekilde ret etmesi, daha sonra çocuklarının bu sorununu kabullenerek bilinçli bir tutum sergilediklerini vurgulamaktadırlar.
- Araştırmaya katılan okulöncesi öğretmenlerinin çoğunluğu (%60) özel gereksinimi olan çocukların eğitimi konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını düşünmektedirler. Öğretmenler özel eğitim alanındaki yetersizliklerinin nedenini, bu konuda yeterince eğitim almamalarına bağlamışlardır.
- Araştırmaya katkıda bulunan 10 katılımcı öğretmenden %80’inin sınıfında özel gereksinimli çocuklar bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak okulöncesi

sınıflarında da kaynaştırma eğitiminin yapıldığı ve yüksek oranda katılımın sağlandığı düşünülmektedir.

- Katılımcı öğretmenlerin özel eğitimin tanımını yaparken kullandıkları ifadelerin sonucunda “yaşının üstünde ya da altında özelliklere sahip olan öğrencilere verilen eğitim” tanımı ortaya çıkmıştır. Ancak öğretmenlerin tanım konusunda yetersiz oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.
- Öğretmenler özel gereksinimli çocukları tespit ederken hemfikir oldukları ortak düşünce, özel gereksinimli çocukların davranışlarını gözlemleyerek tespit edilmesidir.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerden yarısının, özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarına yönelik çalışmalar hazırladığı görülmüştür. Buradan yola çıkarak özel gereksinimli çocukların eğitiminde öğretmenlerin bireysel çalışmalarına yeterince önem göstermedikleri ortaya çıkmıştır.
- Katılımcı öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara yaptıkları uygulamalarda en çok karşılaştıkları sorunlar içerisinde öğrencilerin davranış bozuklukları ve öğretmenin bunlarla başa çıkamaması, öğrenciden geri dönüt alınmaması, öğrencilerin özel gereksinimli çocuğu kabullenememesi, öğretmenin zamanı iyi planlayamaması ve velilerin ilgisizliği yer almaktadır.
- Katılımcı öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara uygulama yaparken, karşılaştıkları sorunlarda, öncelikle çocukla konuşarak sonrasında rehberlik servisinden yardım almaktadır. En önemlisi ise, normal olan çocuklarla işbirliğine girerek özel gereksinimli çocuklara yardımcı olmaktadır.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu, özel gereksinime ihtiyacı olan çocuklara yönelik aile katılımı çalışması hazırlamaktadırlar.
- Araştırmada, öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların ailelerine yönelik hazırladıkları aile katılım çalışmasına %50 oranında katılım gösterdikleri ortaya çıkmıştır.
- Okulöncesi öğretmenlerinin, özel gereksinimli çocukların ailelerine yönelik verdikleri önerilerde aile ve çevre tarafından kabullenilerek, zamanında tespit edilip, tedaviye başlanması ve yeterince ilgilenilmesi gerektiği bulunmaktadır.

Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen verilerle ilgili ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak, okulöncesinde özel gereksinim duyan çocukların eğitimindeki karşılaşılan sorunları, öğretmenlerin değerlendirmesi sonucunda aşağıdaki önerilerin getirilmesi uygun görülmüştür.

- Öğretmenlere yönelik hazırlanan hizmet içi eğitim faaliyetlerinde özel eğitim ile ilgili kurslara da yer verilmelidir.
- Okulöncesi öğretmenliği programında da özel eğitimle ilgili derslere yer verilerek ve uygulamasına fırsat verilerek gerekli imkanlar sağlanmalıdır.

Özel eğitim derslerinin sadece bir başlık altında işlenmesi yerine, örneğin: işitme engellilerin eğitimi, zihinsel engellilerin eğitimi, görme engellilerin eğitimi, fiziksel engellilerin eğitimi vs. şeklinde alt dallar olarak uygulanmaya konulması gerekmektedir.

- Özel eğitim ile ilgili kurslar, seminerler sadece öğretmenlere yönelik olmamalı, aileyi de kapsamalıdır. Özel gereksinimli çocukların aileleri ancak bu şekilde çocuklarının sorunlarını öğrenecek ve daha çok bilincine varacaklardır.
- Özel gereksinime ihtiyacı olan çocuğun farkına varan öğretmenler, çocukların ailelerini rehberlik servislerine, psikolojik danışmanlara yönlendirmeli ve yardımcı olmalıdır.
- Okulöncesi öğretmenleri derslerde yaptıkları uygulamaları sadece normal çocukları göz önünde bulundurarak değil, özel gereksinimli çocuğu da düşünerek hazırlamalıdır.
- Okulöncesi öğretmenleri özel gereksinime ihtiyacı olan çocuğa yönelik bireysel eğitim programı (BEP) hazırlamalı ve ailesi ile yaptığı uygulamalara paralel olarak görüşmeler yapmalıdır. BEP programlarının hazırlanması ve uygulanması konusunda öğretmenler eğitilmelidir.
- Okulöncesi öğretmeni normal çocuklarla, özel gereksinimli çocuğun bir arada bulunacağı etkinlikleri seçerek tüm çocukların işbirliği içerisinde bulunacakları kaynaştırma çalışmaları hazırlamalıdır.
- Özel gereksinime ihtiyacı olan çocukların önceden tanısı yapılmamış olabilir. Ailesi tarafından da farkına varılmayarak, okulöncesi kurumuna gelen çocuklar bulunabilir. Bu yüzden okulöncesi öğretmeni çocukları çeşitli testlere ve uygulamalara tabi tutmalıdır.
- Okulöncesi öğretmeni sadece özel gereksinimli çocuklara değil, bütün çocuklara yönelik gözlem raporu hazırlamalıdır. Ancak bu şekilde herhangi bir problemi olan çocuğu kolayca saptayabilir.
- Sınıfında özel gereksinime ihtiyacı olan çocuk bulunan öğretmen, aile ile sık görüşmeler yaparak, uyguladığı etkinlikler içerisine aileyi de katmalıdır.

Son yıllarda artan özel gereksinimli çocuklarla beraber, özel eğitim alanı hakkında ailelerin, toplumun bilinçlendirilmesi için medyada ve diğer platformlarda eğitici programlar, seminerler, konferanslar vb. düzenlenmelidir.

YAZAR NOTU

Bu çalışma, 8-11 Mayıs 2008 tarihinde Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nde düzenlenen III. Ulusal Okulöncesi Eğitimi Öğrenci Kongresinde sunulan kısa bildirinin genişletilmiş halidir.

KAYNAKLAR

- Ataman, A. (2003) *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Batu, S., Gönül-Kırcaali, İ. (2007). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Batu, E. S. (2007) ‘Zihinsel Yetersizliği olan Öğrenciler, Tanımları ve Sınıflarda Yapabilecek Uyarlamalar’ *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*. Sayı:14 s: 10-12, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Ekiz, D. (2003) *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Enç, M., Özsoy, Y., Çağlar, D. (1981) *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Sevinç Matbaacılık
- Eripek, S (2002) ‘Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim’ ve ‘Zeka Geriliği’, *Özel Eğitim*. Editör: Süleyman Eripek. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, ss. 1-14; 43-56.
- Ersoy, Ö., ve Avcı, N.(2001) *Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri: ‘Özel Eğitim’*, İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık
- Erturan, N. (2003) ‘Özel Gereksinimleri Olan Çocukların Bulunduğu Sınıflarda Ders Ortamlarının Düzenlenmesi’. *Farklı Gelişen Çocuklar*. Aktaran: Kulaksızoğlu, A., İstanbul: Epsilon Yayıncılık, ss. 63.
- Görsel, O., Vural, S., İftar, E. T., Batu, S., Canyakar, A., Uysal, A., Birkan, B., Erbaş, D. (2003) *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Karatepe, H. (1996) *Okul Öncesi Döneminde İşitme Özürlü Çocukların Kaynaştırılması*. Karatepe Yayınları.
- Kuzgun, Y., ve Deryakulu, D. (2004) *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*, Ankara: Nobel Yayınları
- Özyürek, M. (2004) *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Temelleri ve Geliştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Sucuoğlu, B. (2006) ‘Eğitimde Kaynaştırma Modeli’. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*. Sayı:4, s: 6 - 10, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sucuoğlu, B., ve Kargın, T. (2006) *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler*, İstanbul: Morpa Yayınları
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2005) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- URL1 (2007) Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim. <http://www.rehberogretmen.biz/ozel-gereksinimi-olan-cocuklar-ve-ozel-egitim/> (18.09.2008 tarihinde indirildi)
- URL2 (2007) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/ozel_yon_SON/ozelegitimyonnetmelikSON.htm (15.09.2008 tarihinde indirildi)